

Crítica de llibres

YESTE, E.; CANOSA F. *Dones que surten del paper. Periodistes catalanes que expliquen un país.*

Juneda: Editorial Fonoll, SL, 2018, 215 pàg.
ISBN: 978-84-948976-1-0.

PER CRISTINA BAULIES I BATILLER

Periodista i cap de l'Àrea de Comunicació de l'Institut Català de les Dones

cbaulies@gencat.cat



Pioneres i agosarades mestres de periodisme

Llibre per gaudir de la veu i les experiències de les pioneres del periodisme a Catalunya. Aquesta antologia d'articles ve a omplir el gran buit cognitiu que la història ha administrat a les aportacions de dones. La proposta és immensament rica per a qui abordi el llibre amb mirada historicista, feminista i periodística. A més de permetre llegir de manera directa i cronològica en el temps la història del país, el llibre conté un altre tresor: a través dels 44 articles es pot anar veient com les periodistes van incorporant per primer cop la perspectiva de gènere en els discursos de la vida pública.

A més de ser pioneres, fan periodisme des de la mestria i com a professionals agosarades. Ja sigui pels temes que trien, per com els tracten, pels recursos d'escriptura que utilitzen, per una sorprenent habilitat per situar-se a peu de carrer o de trinxera, pel rigor, o per una vivesa i una precisió informatives gairebé televisives. I tot això ho van fer en un context hostil de discriminació profunda i manca absoluta de drets, on encara es qüestionaven les capacitats de les dones respecte de les dels homes.

L'obra és una encertada selecció realitzada per Elena Yeste i Francesc Canosa, doctora i doctor, respectivament, per la Universitat Ramon Llull, tots dos amb una llarga i àmplia trajectòria tant periodística com acadèmica, molt sovint centrada en temes de memòria històrica i comunicació.

Els articles, les cròniques, els reportatges i les entrevistes permeten apropar-nos als neguits de cada època, des de l'any 1879 fins al 1938, des de la Renaixença fins a la Guerra Civil, a través, per fi, de l'experiència directa de les dones. De primera mà. La perspectiva de la vida i de país de les generacions de dones periodistes que publicaven. Una piscina per submergir-nos en la història de Catalunya, amb les ulleres liles d'aquella època, per obtenir una visió del nostre passat que supera el patriarcat i l'androcentrisme habituals dels llibres d'història i dels diaris d'abans, i que, malauradament, continua sent un llast avui dia.

És un encert el fet que els articles del llibre hagin patit el mínim de correccions possibles i s'hagi mantingut al màxim el català original. L'antologia permet accedir així a l'estil directe i viu de les autores amb els mínims filtres possibles.

Les 18 periodistes que signen en aquesta antologia són Dolors Monserdà, Maria Josepa Massanés, Paulina Reig, Isabel Serra, Carme Karr, María Luz Morales, Llucietà Canyà, Irene Polo, Rosa Maria Arquimbau, Aurora Bertrana, Maria Teresa Gibert, Anna Maria Martínez Sagi, Anna Murià, Rafaela Ferro, Maria Pi de Folch, Mercè Rodoreda, Conxa Espinalt i Teresa Pàmies.

De les 18 autores, algunes són més conegudes que altres. És el cas de les escriptores Rodoreda i Pàmies, per a les quals el periodisme va ser el lloc d'inici d'una carrera literària. O les més conegudes perquè van arribar a ser directores de diaris, com Morales i Murià, o les que tenien un vessant públic important per altres raons, com ara Martínez Sagi, directora del Barça, o Llucietà Canyà, primera dona que va entrar a l'Ateneu Barcelonès.

Ara bé, una cosa és conèixer el personatge i una altra és poder llegir diversos dels articles de cadascuna d'elles en una antologia cronològica. Aquesta proposta global i endreçada permet veure la implicació i la contribució d'aquestes dones en la construcció del país. Un país que gràcies a les seves aportacions pot anar deixant enrere l'androcentrisme.

L'antologia comença amb Dolors Monserdà, de qui enguany es commemora el centenari de la mort. Cal valorar que no només va denunciar sobre el paper les discriminacions que patien les dones. Va sortir del paper i es va implicar en la millora de les condicions de vida de les dones fundant i dirigint el Patronat per a les Obreres de l'Agulla. Avui en dia en diríem *sororitat*. En el primer article de l'antologia, Monserdà aprofita un tema cultural –la crònica sobre una exposició de brodats– per denunciar la situació de discriminació laboral de les dones cosidores: “la miserable remuneració de sos treballs [...] a l'increïble preu de 25 cèntims de pesseta. I es pot permetre tan repugnant explotació de la sang humana?” (p. 28).

Seguint a la pionera de les pioneres a traslladar als diaris les

reivindicacions dels drets de les dones, el llibre ens proposa els articles de Maria Josepa Massanés “Sobre la instrucció de la dona”; Paulina Reig i Sala, “L’home és superior a la dona”, on es posa en dubte aquesta superioritat; Isabel Serra, qui trasllada “Feminal al Marroc”; i Carme Karr, que reivindica “El vot de la dona” amb arguments com: “hi ha algun exemple de que vagin pitjor que el nostre aquells estats que han reconegut a la dona el dret a votar?” (p. 44).

L’antologia continua amb María Luz Morales i l’article “El mejor piropo”, que demanda la modificació urgent del Codi civil en favor dels drets de les dones. Morales ja es pregunta quelcom que actualment encara fem avui mitjançant les xarxes socials: “¿Dónde están las mujeres?” (p. 47). De la que va ser primera directora de *La Vanguardia* també podem llegir els reportatges “¿Qué leen los barceloneses?”, on desvetlla el nombre i el tipus de llibre que es llegeix a cada biblioteca i sentència: “lean lo que lean los barceloneses... leen menos de lo que debieran” (p.194).

Segueixen tres articles de Llucietà Canyà sobre feminisme, “La dona i l’agricultura” i les relacions conjugals des d’una òptica crítica. D’Irene Polo s’han triat cinc articles. A “Sallent, el cau de l’angúnia”, explica com a enviada especial la revolta anarquista de les mines de potassa de l’any 1933. A “Com ha donat el primer pas el feixisme d’Espanya”, narra els detalls de la seva infiltració com a seguidora feixista en una manifestació de les Joventuts d’Acció Popular. En els altres articles, Polo mostra el món de les “cases d’empenyo”, denuncia l’analfabetisme o ens parla sobre el *maillot* femení davant la declaració de “platja immoral” la de la Barcelona dels anys trenta.

Tres dels quatre articles d’Aurora Bertrana tenen la prostitució com a tema central o hi apareix reflectida d’alguna manera. La primera antiaboliconista que escriu en un diari diu: “El primer que hem de fer és saber què pensen les interessades. Interroguem-les, puix es tracta de llurs interessos, i apleguem llurs signatures, en pro o en contra de la prostitució organitzada. L’opinió d’elles és més important que la nostra” (p.182). En l’altre article explica les dificultats que té per fotografiar les dones al Marroc.

D’Arquimbau s’han seleccionat sis articles que permeten gaudir d’aquesta gran cronista de la vida quotidiana de l’època: a “Els memorialistes de la Virreina”, explica la feina de les poques persones que saben escriure cartes i s’ofereixen a una gran població analfabeta. També posa l’ull i la ploma en un conflicte en què “Els gitanos de Barcelona es queixen de la crisi i la competència”. Una sèrie d’articles sobre els encants nous i els vells mostren curiositats, com la d’aquells que venen i compren tabac que surt de les burilles llençades a terra. I, com no pot ser d’una altra manera, no oblida explicar quins són els rols de dones i homes en aquest entorn comercial. A “Les funcionàries públiques” visibilitza que “es dona el cas que els funcionaris públics augmenten de categoria mentre les funcionàries es passen els anys amb un mateix sou” (p.109). Destaca “Nosaltres”, un manifest en què assenyala que “Cal que la dona tingui altres mèrits que els físics, que no tenen

cap valor, perquè no suposen cap esforç ni cal voluntat. Demanem les nostres coses pels nostres mèrits exclusivament, no les volem per res més. [...] *Feminisme* voldrà dir Ciutadania femenina amb totes les seves conseqüències”(p. 98).

Maria Teresa Gibert desvetlla, mitjançant una entrevista, els problemes i els anhels de les dones pel que fa a la pràctica esportiva. A “En el segon aniversari del Club Femení d’Esports” diu: “les nostres noies estan absolutament desorientades entre el que diuen els vells (m’entén,oi?) i el que senten elles. Perquè al costat de l’innegable desig de llibertat, de *self-government*, hi ha... les darreres pors al papà, a la mamà...” (p. 87). En un altre article demana biblioteques públiques itinerants, perquè els obrers tinguin accés als llibres, ja que no poden anar a les biblioteques per incompatibilitat d’horaris.

De l’Anna Maria Martínez Sagi se n’han seleccionat sis articles. D’una banda, una entrevista a una “franca, senzilla, cordial” Caterina Albert que parla d’ella, de política, de dones, de Catalunya i, a “Les senyores de companyia”, presenta aquesta ocupació a partir de testimonis directes. De l’altra, una sèrie de quatre magnífiques cròniques a primera línia del front d’Aragó amb les columnes del POUM, entre el 4 i el 12 d’agost de 1936. Cal llegir-les per saber què passava, però també per saber com era la guerra amb perspectiva de dona i com s’exercia el periodisme des del front, quan encara es podia. L’agosarada Sagi explica un atac de l’aviació en el cotxe que la traslladava: “Yo me veo ya en el otro barrio, *for ever*” (p. 206).

Els articles de la que va ser directora del *Diari de Catalunya*, Anna Murià, quatre en total, son significatius del seu ideari. A “Les nits al ras” demana que “aquest hivern –el primer de la República– ningú a Barcelona hagi de dormir al ras” i a “El servei domèstic”, on entrevista una senyora i després, la minyona, afirma que “farem que parlin totes dues i així afinarem la balança”(p. 105) per poder ser el màxim d’imparcial i reflectir el “problema del servei domèstic”. En els altres articles retrata les oficinistes i la vida d’una planxadora.

L’únic article de Rafaela Ferro de l’antologia també aprofundeix en un ofici que fan les dones, el d’enfranchidora, i en la seva precarietat. Assegura que “Lleis que afavoreixin i defensin les dones que treballen [...] no n’hi ha i si n’hi ha internacionals no s’han adoptat a la nostra terra” (p. 122).

Maria Pi de Folch parla del laïcisme a les escoles. Rodoreda entrevista la muller i la filla de Francesc Macià a la Casa dels Canonges. Conxa Espinal a “Per qui votaran les nostres dones?” fa una enquesta a peu de carrer, i, finalment, Teresa Pàmies tanca l’antologia amb dos articles de guerra “Les trinxeres li han fet d’escola” i “Marsén, no t’amaguis”.

Cal destacar el pròleg, una part imprescindible del llibre (p. 9-23) que situa perfectament el context polític i el valor que tenen les noves veus de les periodistes en el desenvolupament de la història, així com en la construcció d’una nova narrativa dels continguts periodístics gràcies a la perspectiva de les dones.

Una mirada que, malgrat els anys que han anat passant, encara cal reivindicar en els nostres dies. Pel que fa als

continguts, com va recordar la directora del diari *Público*, Ana Pardo de Vera, en un acte organitzat per l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC), el març del 2019, al Col·legi de Periodistes de Barcelona: “si es vol fer bona informació s’ha de fer aplicant la perspectiva del gènere i explicar com afecten els temes a la meitat de la població”.

Pel que fa al lloc que ocupen les dones en els mitjans, també ens hem de preguntar com és que a la Catalunya actual només hi ha una directora de mitjà de comunicació generalista: és l’Ester Vera, al capdavant del diari *ARA*. Aquest fet mostra que passen els anys, però encara no hi ha una situació normalitzada i equilibrada per a les professionals del periodisme. Les dades de la darrera i recent [investigació](#) que ha desenvolupat l’ADPC donen a conèixer que les dones representen el 22% en les direccions dels mitjans i el 32% en els consells de direcció.

I aquest és ben bé un camí que van iniciar aquestes 18 autores –i moltíssimes més– i que cal continuar. Ara sí, amb l’acompanyament de lleis com la Llei d’igualtat efectiva de dones i homes, que estableix, entre altres aspectes, que cal promoure l’autoria femenina en els mitjans de comunicació mitjançant mecanismes d’acció positiva o garantir una participació activa de les dones, la presència paritària de dones i homes, i una imatge plural de tots dos sexes en tots els àmbits, amb una atenció especial als espais de coneixement i d’opinió.